

Rapport Sädgåsstudier 2013

Adriaan "Adjan" de Jong

Sveriges Lantbruksuniversitet
Institutionen för Vilt, Fisk och Miljö

Rapport 43

Swedish University of Agricultural Sciences
Department of Wildlife, Fish, and Environmental Studies

Umeå 2014

Denna serie rapporter utges av Institutionen för Vilt, Fisk och Miljö vid Sveriges lantbruksuniversitet, Umeå med början 2011.

This series of Reports is published by the Department of Wildlife, Fish, and Environmental Studies, Swedish University of Agricultural Sciences, Umeå, starting in 2011.

E-post till ansvarig
författare
*E-mail to responsible
author*

adriaan.de.jong@slu.se

Nyckelord
Key words

Sädgås, Ekologi, Ruggningslokal, Flyttning,
Individmärkning, Taxonomi

Ansvarig utgivare
Legally responsible

Hans Lundqvist

Institutionen för Vilt, Fisk och Miljö
Sveriges lantbruksuniversitet
901 83 Umeå

Adress
Address

*Department of Wildlife, Fish, and Environmental
Studies
Swedish University of Agricultural Sciences
SE-901 83 Umeå
Sweden*

Svenska sädgåsprojektet 2013

Projektets fortsatta varaktighet

Denna årsrapport markerar slutet av Stiftelsens Svensk Våtmarksfonds stöd till den nuvarande sädgåsforskningen vid SLU i Umeå. Verksamheten fortsätter dock med annan finansiering.

Verksamhetsrapport 2013

Vårrastlokaler

Under våren har rastande sädgäss i Västerbottens inland studerats noggrant. Ett åttiotal sädgäss öster om Vilhelmina hittades, men inga vid Stensele. Vi fann att gässen använder ett flertal olika platser som dock har vissa gemensamma drag: tidigt öppet vatten (helst i oreglerade åar/små skogsälvar) i kombination med lämpliga platser för födosök. Födan kunde bestå av:

- vegetationen på stränder eller barlagda bottnar längs/i åar,
- vattenväxter (främst starr) i relativt näringsrika sjöar eller
- vall och spillsäd på närliggande jordbruksmark.

På de flesta håll håller dock de före detta slåttermarkerna längs vattendragen att växa igen med buskar och sly och har därför blivit olämpliga som betesmark för sädgässen. Andelen av dessa gäss som befann sig på platser där fångst skulle vara möjligt var tyvärr rätt liten. Fångst torde dock vara fullt möjligt, speciellt om platsernas attraktionskraft kan förbättras genom lämpliga grödor och/eller utfodring. Under 2013 införskaffades och testades (från marken och från luften) tio halsringar med radiosändare som kan fästas på sädgäss som fångas i framtiden. Dessa sändare skall kunna vägleda oss till gässens boplatser.

Betydelsen av dessa vårrastlokaler (pre-breeding staging areas) har inte uppmärksammats i någon större utsträckning tidigare. De kan ses som en parallell till exempelvis Ammarnäsdeltats betydelse för fjällgäss. När jag presenterade årets erfarenhet av dessa vårrastlokaler på en internationell konferens om taigasädgäss väckte uppgifterna stort intresse bland de närvarande sädgåsexperterna.

Sädgäss i norra Dalarna

Under våren nåddes jag av information från Carl Mitchell (en av de många sädgåsforskare i vårt internationella nätverk) att tre av de sädgäss som hade försetts med halsringmonterade GPS/GSM sändare hade tagit sig till Norr Dalarna. Detta väckte förhoppningen att dessa sändare skulle avslöja fåglarnas häckningsplatser. På grund av bristfällig mobiltäckning levererade sändarna dock aldrig några data efter mitten av maj. Däremot gav de detaljerade uppgifter om var fåglarna hade uppehållit sig innan de sökte sig till sina häckningsrevir. Under 23 och 24 juli besökte vi merparten av dessa platser för att bilda oss en uppfattning kring varför gässen hade sökt sig dit (Bilaga 1). Direkt efter ankomsten var det öppet vatten som tycktes vara det viktigaste dragplåstret medan de snart därefter hade sökt sig till starmader. Alla dessa starmader bar spår efter tidigare myrslätter och i flera fall även vattenreglering (sänkning eller dämning). Trots att myrslättern antagligen hade upphört för länge sedan hade vegetationstäcket inte tagits över av buskar eller sly, möjligtvis på grund

av naturliga översvämningar. Spår efter sädgäss (i huvudsak spillning) hittades på flertalet lokaler. Mirakulöst nog hittade vi en av de sändarmärkta fåglarna död på en myrtuva intill en tjärn någonstans inom det vidsträckta myr/skogskomplexet den hade uppehållit sig i. Sändaren skickades tillbaka till Skottland och de sista positionerna kunde tankas ner från minnet.

Uppgifterna om sädgässen i Dalarna blev en bekräftelse på att arten fortfarande har en lite stam i trakten. Det var drygt tio år sedan arter studerades i Dalarna men jag lyckades få kontakt med Gunnar Lind som var den som jobbade länge med sädgäss i länet och angränsande delar av Härjedalen. Hans refarenheter har inte publicerats men han har börjat att dela med sig av sina kunskaper. Han hade också kontakt med några andra i trakten som kände till mycket om häckande sädgäss och han har lovat att förmedla kontakter med dessa personer. Att intervjua Gunnar och desså andra brådskar då de flesta är till åren komna. Dalarnas ornitologiska förening har också visat intresse för att delta i framtida undersökningar och skyddsarbete. Per Linder, ekolog vid Fastighetsverket och bördig från Dalarna, har också sagt sig vilja bidra till arbetet med och för sädgässen i Dalarna.

Gäster från Nord-Trøndelag

Under sommaren meddelade Jan Eivind Østnes från Norge att ett sädgåspar som märktes med satellitsändare i Nord-Trøndelag under våren hade begett sig till ruggningslokaler vid Vilhelmina, cirka 100 km från den plats vid Namsvatn där de hade gjort ett häckningsförsök. Fåglarna uppehöll sig inom en del av ruggningsområde där vi hade fångat ruggande sädgäss 2012 och som vi därför inte skulle utsätta för fångstaktivitet i år. I planen för årets ruggningsfångst ingick dock att besöka detta delområde för att spana efter märkta fåglar. Bland de första sädgäss vi hittade var de två norska gästarna. Efter att ha fullbordat ruggningen förflyttade sig fåglarna till ett område några mil mot nordväst och visade därigenom upp ännu ett okänt beteende.

I samråd med Jan Eivind beslöt jag att besöka parets häckningsområde norr om Namsvatn i Norge (några mil över gränsen från Stekenjokk). Området låg mitt i fjällskogsbältet och bestod av mycket gles björkskog med stora mängder mindre myrar och sjöar/tjärnar (Bilaga 2). På en av sjöarna hittade vi åtta årsungar och två vuxna sädgäss. En av sädgässen var den tredje (och sista!) sädgåsen som hade halsringmärkts inom det norska projektet. Denna gås blev förresten skjuten i Danmark under hösten.

Preliminärt intryck av häckningsbiotoper

Även om vi ännu inte har lokaliserat och besökt några boplatser hann vi få en uppfattning av tre olika landskap där taigasädgäss häckar: de glesa grandominerade skogarna kring Vilhelmina, den glesa fjällbjörkskogen vid Namsvatn och de glesa tallskogarna i Norra Dalarna. I alla dessa landskap finns även platser med tidigt öppet vatten i åar och älvar, en stor andel myrmark och födorika platser i form av stränder, starrmader eller aktiv jordbruksmark. Det finns säkert ytterligare en mängd detaljer i sädgässens val av häckningsbiotop som återstår att upptäcka men en bra bit klokare har vi blivit.

Söknings efter märkta taigasädgäss från västra Norrland

För att leta efter sädgäss från den västliga sub-populationen gjorde Thomas Heinicke en resa till Jylland och Mellansverige (främst sjön Östen) under oktober. Åtskilliga

av de vid Vilhelmina märkta fåglarna observerades vid sjön Östen (däribland alla tre fåglar från i år). I Danmark hittade han ett litet antal Vilhelmina fåglar och båda överlevande individer från Nord-Trøndelag. Några Skottska/Dalarna fåglar hittade han inte. Det senare bekräftar intrycket att häckfåglarna från Dalarna flyttar till Skottland via Norge.

Resultat från övrig sädgåsverksamhet 2013

Inom ramen för verksamhet finansierad av andra medel har flera aktiviteter som tidigare finansierats av Svensk Våtmarksfond fortsatt.

Riktat eftersök av halsringförsedda sädgäss

Verksamheten har genererat hundratals halsringrapporter under 2013. Andelen rapporter från ”den ornitologiska allmänheten” ökar men fortfarande är Thomas Heinicke den främsta leverantören av halsringobservationer.

Studier av sädgäss i Syd- och Mellansverige

Under vintern, våren och hösten har Thomas Heinicke genomfört räkningar på rast- och övervintringslokaler i Syd- och Mellansverige. Syftet var att bestämma andelen tundrasädgäss på olika lokaler och vid olika tillfällen. På hösten har även andelen ungfåglar studerats.

Gässen på ruggningslokaler i Norrlands inland, inklusive fångst/märkning

Inom ett delprojekt finansierad av Svenska Jägareförbundet har letats efter nya ruggningslokaler, märkta fåglar eftersökts på tidigare kända lokaler och ruggande gäss fångats och märkts. Märkningen var tyvärr inte lika framgångsrik som i fjol (då 37 gäss märktes). I år fångades endast tre sädgäss.

Kunskapsspridning

Resultaten från sädgåsforskning och uppskattningen för stödet från Stiftelsen Svensk Våtmarksfond har spridits på många sätt under 2013. Artiklarna i Ornis Norvegica som omnämndes i fjolårets rapport kom ut i tryck och artiklar om fångsten av ruggande sädgäss publicerades i Vår Fågelvärld och Fåglar i Västerbotten. PM om besöken i Dalarna och Nord-Trøndelag har spridits i det internationella sädgåsnätverket (Bilaga 1 & 2).

Under hösten hölls två workshops med lokala gåsräknare vid sjön Östen och kring Kristianstad (Bilaga 3 & 4). Den 11:e november höll jag ett föredrag om sädgåsforskningen inför Kungliga Skogs- och Lantbruks Akademiens konferens om aktuell gåsforskning (Bilaga 5).

Den viktigaste kunskapsspridningen sker dock för närvarande inom arbetet med att ta fram en Single Species Action Plan (SSAP) för taigasädgåsen inom UNEP's African Eurasian Waterbird Agreement (AEWA). På SSAP's första workshop i Tuusula, Finland (12-14 november) stod jag för merparten av den svenska National Presentation och kunde även bidra väsentligt till den allmänna diskussionen. Till det av Svenska Jägareförbundet organiserade uppföljningsmöte i Kristianstad (5 december) var jag inbjuden som talare. På detta möte fick jag i uppdrag att skissa på nästa generations internationella monitoring program för taigasädgåsen. Jag är också inbjuden till nästa ”draft committee” möte i Finland. Det är mycket tack vare den av Stiftelsen Svensk Våtmarksfond stödda verksamhet som jag nu kan bidra till en modern flyway-baserad management plan för taigasädgåsen.

Uppnådda mål, samt vetenskapliga och andra slutsatser

Årets pilotprojekt gav oss inte tillgång till några boplatser men lärde oss mycket kring landskapen som det västliga sädgåsbeståndet häckar i och om de platser som fåglarna använder kort före häckningen. Kunskaperna om kvaliteterna hos och betydelsen av dessa pre-breeding sites har också vunnit gehör hos de internationella sädgåsforskarna.

Ser man tillbaka på den sädgåsforskning som Svensk Våtmarksfond har stött under åren står det klart att alla de saker vi har fokuserat på nu visar sig vara väsentliga för arbetet med att ta fram den internationella Single Species Action Plan för taigasädgåsen:

- utsorteringen av tundrasädgäss,
- kartläggningen av de olika sub-populationerna,
- uppskattningen av reproduktionsframgången,
- uppskattningen av överlevnaden genom halsringmärkning och
- kartläggningen av ruggningslokalerna och pre-breeding sites

Att som tidigare bara räkna förekomsten av sädgäss (båda underarterna i klump!) på kända rast- och vinterlokaler gav ett fullständigt otillräckligt underlag för modern fly-way management. Den inriktning som Svensk Våtmarksfond har varit med om att etablera kommer att utgöra stommen i den nya sädgåsförvaltningen.

Fortsatt verksamhet och behov av ytterligare stöd i framtiden

Årets pilotprojekt blev visserligen inte riktigt det vi hade tänkt oss men gav mycket värdefull kunskap ändå. Verksamheten har nu lagts in i ansökan till Svenska Jägareförbundet som nyss har meddelat att ansökan har beviljats.

Även den övriga sädgåsforskningen vid institutionen för Vilt, fisk och miljö vid SLU i Umeå fortsätter och vidareutvecklas. Detta gäller också engagemanget inom det internationella forskarnätverket och utarbetandet av förvaltningsplaner nationellt och internationellt. Verksamheten är nu såpass respekterad att flera finansieringsmöjligheter står till buds och därför anser jag att ytterligare stöd till generell sädgåsforskning inte kan begäras av Svensk Våtmarksfond. Som ett resultat av årets pilotstudie har dock en projektidé väckts som jag hoppas fonden vill överväga att stödja (se separat ansökan).

Tack

Tack till Stiftelsen Svensk Våtmarksfond för ekonomiskt stöd till det svenska sädgåsprojektet.